

İlyas TEKİN

Eğitimci/Yazar(E.Milli Eğt.Md)

Senede bulunan 5 mübarek geceden ikisi **Receb** ayındadır. Birincisi **Regâib Gecesi**. **Receb** ayının ilk Cuma gecesi idi.

İkincisi **Miraç Gecesi**, **Receb** ayının 27. gecsidir. İçinde iki mübarek gece bulunan başka bir ay yoktur. Bu, **Receb** ayının bir özelliğidir. “**Kandil**” tabiri sonradan çıktığı için karıştırmamak lazım. Osmanlı Padişahı II. Selim döneminde (1566-1574) camiler aydınlatılıp minarelerde kandiller yakıldığı için bu gecelere kandil geceleri denilmiştir.¹ Buna dayanarak kandil gecelerini inkâr etmek doğru değil! Demek ki o zamana kadar da varmış ki o gecelerde kandil yakmışlar...

Belki “**kandil**” kelimesinden rahatsız oluyorlar. Ama bu Türkçede kullanılıyor. Aslı “**mübarek gece**”dir. Mübarek geceler her zaman vardır. Hepsisi zaten beş tane. Bunlara **Cuma** ile **Terviyeye**, **Arefe** ve **Bayram** gecelerini de ilave edebiliriz. Hepsinin mesnedi var. Daha çok beş kandil gecesinde nafil (fazladan) namaz kılınır, ibadet yapılır, gündüzleri de oruç tutulur. Şüphesiz ki, farz-vacip değil, bir zorunluluk yok, ama sevabı çok.

Miraç, “yükseğe çıkmak ve yücelmek” demektir. **Miraç**, sevgili Peygamberimizin gecenin az bir kısmında Mekke'deki Mescidi Haram'dan (bir aylık mesafe olan) Kudüs'teki Mescidi Aksa'ya gitmesi; oradan yedi kat göklere ve daha yüksek makamlara yükselmesi; çok büyük tecellilere mazhar olduktan sonra tekrar yerine dönmesidir.

Miraç'ın diğer bir adı “**İsra**”dır. İsra “gece yolculuğu” demektir ki, bu mucize de zaten gecenin az bir kısmında gerçekleşmiştir. Bu mucizeden bahseden **İsra** süresinin ilk âyeti kerimesinde “**İsra**”; hadisi şeriflerde ise **Miraç** tabiri kullanılır. Bu âyeti kerimede Yüce Allah (cc) şöyle buyuruyor:

“**Kulunu** (peygamberimizi) gecenin az bir kısmında delillerini göstermek için Mescidi Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız

Mescidi Aksa'ya götüren Allah, noksan sıfatlardan munezzehdir. Şüphesiz ki O, her şeyi hakkiyle işiten ve görendir.”²

Burada Allah'a (cc) kul olmanın büyük bir değer olduğuna vurgu yapılarak “**kulunu**” tabiri kullanılmıştır. Kaynaklarda belirtildiğine göre, bu büyük yolculuk başlamadan önce, **Cebrail** (as) bazı meleklerle gelmiş, kan akıtmadan göğsünü yarmış, -ameliyat etmiş-; **Zemzem** suyu ile yıkayarak ilim, iman ve hikmetle doldurmuş. Ondan sonra yolculuk başlamış...³ Esasen bu ameliyat dört defa gerçekleşmiştir:

Birincisi, Peygamberimiz 4 yaşında ve sütanne-si **Halime**'nin (ra) yanında, çocuklarla oynarken, beyazlara bürünmüş iki melek onu çocukların arasından alıp تنها bir yere götürerek gerçekleştirmiş ve O'nda büyük değişiklikler olduğu görülmüştür.

İkincisi, Peygamberimiz 10 yaşında iken olmuş.

Üçüncüsü, 40 yaşında iken, 610 yılı **Ramazan** ayında **Hıra Mağarası**'nda inzivaya çekildiği zaman **Kadir Gecesi** olmuş ve ardından “**OKU**” diye başlayan ilk beş âyeti kerime indirilmiştir.

Dördüncüsü de **Miraç** yolculuğu başlamadan önce. Siyer kaynaklarında bu ameliyat: “**Şakk-ı Sadr**” (göğsün yarılması) ve “**Şerh-i Sadr**” (göğsün açılması) diye geçer.⁴

İşte sevgili Peygamberimiz, **Cebrail** (as) tarafından **Burak** denen bir bineğe bindirilerek **Mescidi Haram**'dan **Mescidi Aksa**'ya; oradan da **Miraç** denen bir çeşit ilahi asansörle yedi kat semaya ve daha yükseklerle çıkarıldı. Burada beş çeşit vasıttan bahsedilmektedir. Bunlar: **Mescidi Aksa**'ya kadar **Burak**, ikinci kat semaya kadar **Miraç**, yedinci kat semaya kadar **meleklerin kanatları**, **Sidrei Münteha**'ya kadar **Cebrail** (as)'in kanatları ve “**Kabe Kavseyn**”e kadar (burada manevî yakınlığı ifade ederken “**iki yay arası kadar**” diye bir teşbih yapılmıştır; yoksa yüce yaratan mekândan munezzehdir; her yerde hazırdır.) **refref** ile.⁵

Yedi kat semada her bir katta ayrı peygamberlerle görüşüp konuştular, namaz kıldılar. **Miraç** hadisi şerifinde bunlar genişçe anlatılır.⁶ **Miraç**'la ilgili 45 kadar sahabe tarafından bizzat peygamberimizden rivayet edilen bilgiler nakledilir.⁷ **Kurtubî**'nin beyanıyla "**bütün hadis kaynaklarında mütevatir** (yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluk tarafından rivayet edilen) **hadisi şerifler vardır**."⁸ Ki son nokta denilen "**Sidrei Münteha**"ya kadar **Cebrail** (as) ile beraber; ondan sonra ise yalnız yükseltilmiştir. Çünkü **Cebrail** (as)'a oraya kadar müsaade edilmişti.⁹ Böylece bir beşerin insan olma özelliğini koruyarak Allah'a (cc) yaklaşılabileceği son noktaya kadar yaklaştı.¹⁰

Burada sevgili peygamberimize kâinatın sırları, varlığın kaderiyle hükümlerin tespiti için görevlendirilen meleklerin çalışmaları gösterildi.¹¹

Sidrei Münteha'dan sonrasını Kur'an-ı Kerim'den dinleyelim:

"O en yüksek bir ufukta idi. Sonra yaklaştı ve sarktı. Derken araları iki yay arası kadar kısaldı veya daha az! O, kuluna vahyedeceğini vahyetti. Gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı. Şimdi siz, O'nun gördüklerine karşı münakaşa mı ediyorsunuz? Andolsun ki, **Sidretül-Münteha** (yaratıklar âleminin son noktası, ötesi, gayb âlemi)'nin yanında O'nu önceden bir defa daha görmüştü. Cennetül-Me'vâ da onun yanındadır. O zaman **Sidretül-Münteha** onu kaplayan şeylerle donatılmıştı. Onun gözü ne kaydı ve ne de sınırı aştı. Şüphesiz orada Rabbinin delillerinden en büyüğünü gördü."¹²

Bu makamda kendisine 3 hediye verildi:

1- Bakara sûresinin son iki âyeti kerimesi. Özellikle yatsı namazından sonra okunan "**Amener-resulü...**" diye başlayan iki âyeti kerime.

2- Ümmetinden şirk koşmayanların (tövbe etmeleri halinde, kul hakkı hariç) günahlarının affedileceği müjdesi.

3- Beş vakit namaz farz kılındı.¹³

Miraç'ın en büyük hediyesi namazdır ve namaz müminin **Miraç**ıdır. Namazın her iki rek'atinde oturuşta okunan **Tahiyyat** duası da o yüksek makamlarda okunmuş **Miraç**'ın bir hediyesidir.

"**Ettehiyyatü**" ile başlayan cümle Peygamberimize, "**Esselâmü aleyke**" cümlesi Hz. Allah (cc)'a, "**Esselâmü aleyne**" cümlesi yine Peygamberimize ve "**Eşhedü**" ile başlayan cümle, **Cebrail** (as) ve orada bulunan meleklerle aittir.¹⁴ İşte biz her namazda tahhiyyatta bu çok önemli cümleleri okuyoruz.

Namaz **Miraç**'da farz kılındığına göre Müslümanlar ondan önce namaz kılmıyorlar mıydı? Evet, kılıyorlardı. Bunun iki vakit namaz olduğu biliniyor. Bunlar da sabah ve akşam namazı olduğu ifade ediliyor.¹⁵ Esasen bütün ilâhî dinlerde namazın var olduğunu Kur'an-ı Kerim haber vermektedir. Ayrıca baştan sona **Miraç** ve **Miraç**'ta teşri kılınan hükümlerin anlatıldığı İsrâ sûresinin 23-29. âyeti kerimeleri ile çok önemli hükümler özetlenmiştir.¹⁶

Tabii ki, **Mekke** müşrikleri **Miraç** Mucizesine inanmadılar ve Peygamberimize: "**Mademki gittin gördün, söyle bakalım, Mescidi Aksa'nın kaç kapısı ve kaç penceresi vs. var?**" diye sordular. Bunun üzerine peygamberimiz onlar ne sorduysa hepsine tek tek cevap verdi. Bunu kendisi şöyle anlatıyor:

"Allah Teâlâ, Mescidi Aksa'yı bir anda gözümlün önüne getirdi ve ben onlar ne sorduysa hepsine cevap verdim."¹⁷ Neden olmasın?

Daha sonra inanmayanlar, **Ebubekir Sıddîk** (ra)'a giderek alaylı bir şekilde durumu anlatınca O, şöyle cevap vermiş:

"Eğer O, bunları söylüyorsa, doğrudur, inanıyorum." Onun için kendisine "**çok doğru**" manasında "**Sıddîk**" unvanı verildi.¹⁸

Peygamberimizin en büyük mucizelerinden biri olan **Miraç** hadisesi, hicretten bir buçuk yıl önce meydana geldi. Her safhası, zaman, mekân ve mesafe kavramlarını aşarak âdet ve tabiat haricinde insanları aciz bırakan bir takım esrar ile doludur.¹⁹ Mucize de budur zaten. İnsanları aciz bırakan olağanüstü olaylar. Bu sebeple sevgili peygamberimizin **Miraç** hadisesini illa da ve yalnız aklın dar kalıpları içinde açıklamanın gerekli olmadığı muhakkaktır.²⁰ Veya bazılarının aklı almıyor diye âyeti kerimede geçen: "**kulunu yürüttü...**" yerine kelimeyi değiştirerek "**ruhunu yürüttü.**" demeye de kimsenin hakkı yoktur.²¹ Bu tabirlere dikkat etmek gerekir. Çünkü "**abd**" "**kul**" olabilmek için ancak ruhla ceset beraber olması gerekir.²²

Zamanla teknoloji ilerledikçe bu büyük mucizenin sırları da daha iyi anlaşılacaktır.

Bu sebeple hadis, fıkıh ve kelâm âlimlerinin cumhuruna ve ehlisünnete göre; **İsra ve Miraç, bir gecede, hem de az bir kısmında, hem ruh ve ceset olarak ve hem de rüyada değil uyanırken olmuştur.**²³ Aksi halde, rüyada veya ruhen olsaydı müşrikler niçin alay etsinler veya soru sorsunlar?²⁴ Hem ona benzer rüyaları herkes görebilir. O zaman **Miraç**, mucize olmaktan çıkar ve mucize olmazdı.²⁵ Eğer öyle olsaydı aynı gece **Ümmühânî**'nin (ra) evine dönüp **Miraç**'ı anlattığında: **"Bunları insanlara anlatma inanmazlar, seni tekzip ederler."** demezdi.²⁶ Hafife almaya çalışanlar veya inkâr edenler, akıllı biraz da buralarda kullansalar, daha iyi olurdu. Yine **Kurtubî**'nin beyan ettiği gibi: **"bu konuda sabit olan haber ve deliller, açıkça Miraç'ın uyanık halde ruh ve bedenle gerçekleştiğini çok açık bir şekilde göstermektedir. Delillerin ve haberlerin sabit olması, bu ve benzeri mucizelere yüce Allah'ın (cc) kudretinin yeteceğini akıl da caiz görür. Bu sebeple inkâra gerek yoktur."**²⁷ Ne kadar güzel açıklamışlar. "Kandil geceleri yoktur" veya "Kur'an'da yoktur"; "Kur'an'da var mı?" diyenler olduğu gibi ortalıkta bunları ve pek çok şeyi inkâr eden ve din adına ahkâm kesen bir sürü kişi var. Bunlara dikkat etmek gerekiyor.

Ehlişünnete göre, İsra ve Miraç haktır ve bunlara iman farzdır.²⁸ **Miraç**'da Peygamberimizin **Mescidi Haram**'dan **Mescidi Aksa**'ya gidişi âyeti kerime ile sabit olduğundan inkâr eden küfre gider. Yedi kat göklere ve daha yükseklerle çıkması ise, 45 kadar sahabe tarafından bizzat peygamberimizden rivayet edilen nütevâtir hadisi şeriflerle sabittir.²⁹

1400 küsur sene önce gerçekleşen sevgili peygamberimizin göğüs-kalp ameliyatı, bir aylık mesafe olan **Mescidi Haram**'dan **Mescidi Aksa**'ya kısa zamanda gitmesi, yedi kat göklere ve daha yükseklerle yükseltilmesi, soru sorduklarında bir anda **Mescidi Aksa**'nın gözlerinin önüne gelmesi ve benzeri mucizelere inanmak, bugün için artık zor olmasa gerek. Çünkü insanların yaptığı bazı aletlerle/teknolojiyle bunların bazıları gerçekleşiyor. Kalp ameliyatları, uçuşlar, aya çıkma, aynı anda görüntü verme, internet vs. **Miraç** mucizesiyle bunlara da işaret edilmiş olabilir. Eğer bunlar, insanların yaptığı aletlerle gerçekleşiyorsa,

şüphesiz ki yüce Allah (cc) istedikten sonra, melekleri ve bizim göremediğimiz orduları vasıtasıyla haydi haydi gerçekleşir. Çünkü O, bir şeye **"ol"** dedi mi hemen, bir anda olur. Onun için asla zorluk yoktur.³⁰

Miraç gecesini ibadetle geçirmeli. Kazası olan, kaza namazı, olan da olmayan da nafile namaz kılar, Kur'an-ı Kerim okur, tespih çeker, tövbe-istiğfar eder. Oruçla karşılamak, gecesini de ihya etmek ve gündüzünü oruç tutmak çok sevaptır. Özellikle **Receb ve Şaban** aylarında oruç tutmak zaten sevaptır. Mübarek geceleri ihya etmek için her türlü ibadet ve hayır yapılabilir. Ama daha çok bu gecelerde namaz kılınır ve nasıl namaz kılalım diye sorulur.

Gerçi bazılarına göre, mübarek gecelerde namaz yokmuş, bid'atmış, vs. Yani mübarek geceleri inkâr eden, birçok şeyi inkâr edebilir. Ne derse desinler, bu geceleri ibadetle ihya eden kazanır.

Çünkü namaz, **Miraç**'ın en büyük hediyesidir ve namaz müminin **Miraç** ve dinin direğidir. Zaten mübarek bir gece başka nasıl değerlendirilir? Elbette ki şart ve zorunlu değil. İsteyen kılar, istemeyen kılmaz. Kılmayan günah işlemiş olmaz ama kılan, çok sevap kazanır. Çünkü mahşerde ameller tartılırken, kaza borcu olanlar için nafile (fazladan yapılan) ibadetlere bakılır ve nafilelerle kaza borçları tamamlanır.

Sevgili Peygamberimiz, her gece yarısı Tehecüd namazı kıları. Çünkü bu namaz sadece ona mahsus olarak farz idi.³¹ Bu namazın ve farzların dışında özellikle mübarek gecelerde çok namaz kıldığı ve çokça ibadet yaptığı bilinmektedir.³² Ayrıca bazı mübarek gün ve gecelerin değerlendirilmesini tavsiye ederek³³ "ahirette farz ibadetlerdeki eksiklerin nafile ibadetlerle tamamlanacağını haber vermektedir."³⁴

Bu sebeple bu gece 12 rek'at namaz kılmak müstahsen (güzel) görülmüştür. Her rek'atte bir **Fâtiha** ile on **İhlâs** süresi okunur ve iki rek'at'te bir selam verilir. Namazdan sonra yüz defa **"Sübhane'llahi velhamdülillahi..."** tespihi ile yüz **istiğfar** ve yüz **Salâvatı Şerife** okunur.³⁵

Ömer Nasuhi Bilmen bu namaz hakkında şöyle diyor:

"Miraç gecesi namazı, şöyle ki Recebi şerifin yirmi yedinci gecesine müsadif olan mübarek leyle mi'raçta on iki rek'at nafile namaz kılınması müstahsen (güzel) görülmüştür.

Gündüzün de oruçlu bulunmalıdır. Bu halde ma'siyete (günaha) dair olmaksızın yapılacak her duanın kabulü, inayeti ilâhiyeden umulur.”³⁶

Mübarek aylarda ve günlerde bulunuyoruz. Dua vaktidir. İstemesini bilirsek, yüce Allah (cc) bize mutlaka icabet eder. Çünkü O: **“BANA DUA EDİN, BEN DE İCABET EDEYİM.”**³⁷ buyuruyor. **Yüce Rabbimiz ülkemizi, vatanımızı ve milletimizi her türlü tehlikelerden muhafaza buyursun.**

Miraç gecemiz mübarek olsun;
bütün kötülüklerin def'ine ve bütün iyiliklerin
celbine vesile olsun inşallah.

1- İslâm Ansiklopedisi, TDV, Ankara 2011, c: 24, s: 300-301.

2- İsrâ sûresi/17, âyet: 1.

3- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim: Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 2, s: 261-280, c: 10, s: 56-72;

İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anıl- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 5, s: 6;

Kadî, Beydâvî, Tefsirü Beydâvî, Kahire 1964, c: 1, s: 313; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyan Tefsiri, İstanbul tarih-siz, c: 5, s: 106-107;

Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 458.

4- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 2, s:273-274; c: 10, s: 66;

İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anıl- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 5, s: 6, 19;

Kadî, Beydâvî, Tefsirü Beydâvî, Kahire 1964, c: 1, s: 313; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyan Tefsiri, İstanbul tarih-siz, c: 5, s: 106-107.

5- Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 15, s: 10; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 5, s: 3149.

6- Buharî, Bed'ül-halk, 6, Enbiyâ, 43, Menâkıbü'l-Ensâr, 42; Sahih, İstanbul Tarihsiz, c: 4, s: 248; Müslim, İman, 259-264; Sahih, Mısır 1375-1956, c: 1, s: 148;

Neseî, salât, 1; Ahmed bin Hanbel, Müsned, Mısır Beyrut 1389-1969, c: 4, s: 208;

ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim: Ahmed Naim- Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 2, s: 261-280, c: 10, s: 56-72; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarih-siz, c: 5, s: 342;

Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 1, s: 451;

İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anıl- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 5, s: 6-9, 19;

Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 10, s: 206-208;

Begavî, Meâlimü't-Tenzîl, Riyâd 1409, c: 5, s: 60-61;

Köksal, M. Asım, Peygamberler Tarihi, TDV, Ankara 2004, c: 1, s: 56;

Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 5, s: 3146-3148;

Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyan Tefsiri, İstanbul tarih-siz, c: 5, s: 114-118;

Yücel, İrfan, Peygamberimizin Hayatı, s: 83-84;

Ali H. Berki- Osman Keskiöğlü, Hz. Muhammed, Ankara 1981, s: 47-148;

Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 458-459;

Rahmî, Mehmed, Tefcîrüt-Tesnîm fî Kalbin Selîm, İstanbul Tarihsiz, s: 198-200.

7- Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 458.

8- Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 10, s: 205.

9- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim: Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 10, s: 73.

10- Necm sûresi /53, âyet: 8-9; Bkz. Şevkânî, V, 123; Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 459.

11- Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 459.

12- Necm sûresi/53, âyet: 7-18, Bkz. ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim: Ahmed Naim- Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 10, s: 56-72;

Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 458;

13- Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c:7, s: 4578;

Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmil-Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 10, s: 210;

İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anıl- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 5, s: 14-18;

Begavî, Meâlimü't-Tenzîl, Riyâd 1409, c: 5, s: 61; Peygamberimizin Hayatı, s: 83-84;

Ali H. Berki- Osman Keskiöğlü, Hz. Muhammed, Ankara 1981, s: 149;

Yücel, İrfan, Peygamberimizin Hayatı, s:84;

Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 459.

14- Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul tarihsiz, c: 5, s: 121;

Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 459;

15- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c:2, s: 279;

Yücel, İrfan, Peygamberimizin Hayatı, s: 83-84;

Kadî, Beydâvî, Tefsirü Beydâvî, Kahire 1964, c: 2, s: 35, 221;

Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 5, s: 3145;

Tâhâ sûresi/20, âyet:130; Kaf sûresi/50, âyet:39; Mü'min (Gafir) sûresi /40, âyet: 55.

16- Bkz. Yücel, İrfan, Peygamberimizin Hayatı, DİB, Ankara 2012, s: 86-88.

17- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 10, s: 59-60; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 20, s: 149; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 11, s: 431; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anıl- Azîm, Riyâd 1420-1999, c:5, s: 21-21; Kadî, Ebûs-Suud, İrşâdu aklis-selîm ilâ mezâya'l-Kur'anıl-Kerîm, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 155; Kadî, Beydâvî, Tefsirü Beydâvî, Kahire 1964, c: 1, s: 313; Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 5, s: 3145-3146; Yücel, Peygamberimizin Hayatı, DİB, Ankara 2012, s: 85.

18- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 10, s:60; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 20, s: 149; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, c: 11, s: 431; İbni Kesîr, Tefsirul-Kur'anıl- Azîm, Riyâd 1420-1999, c: 5, s: 20-21; Kadî, Ebûs-Suud, İrşâdu aklis-selîm ilâ mezâya'l-Kur'anıl-Kerîm, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 155; Kadî, Beydâvî, Tefsirü Beydâvî, Kahire 1964, c: 1, s: 313; Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 5, s: 3145; Yücel, İrfan, Peygamberimizin Hayatı, DİB, Ankara 2012, s: 85; Ali H. Berki- Osman Keskioglu, Hz. Muhammed, Ankara 1981, s: 150-151.

19- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim: Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 10, s: 74.

20- Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 458.

21- Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 810; Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 10, s: 208-209; Taberî Tefsiri, xv, 26.

22- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 20, s: 150-153.

23- ez-Zebidî, Tecrîdi Sarîh T, mütercim, Ahmed Naim-Kâmil Miras, DİB, Ankara 1980, c: 2, s: 262; c: 10, s: 58, 76; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 20, s: 147-148; Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhîr, Beyrut 1413-1993, c: 6, s: 5; Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 15, s: 5; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 809; Konevî, Hâşiyetü'l-Konevî, ala tefsiri'l-Beydâvî, Beyrut 1422-2001, c: 11, s: 433-434; Kadî, Ebûs-Suud, İrşâdu aklis-selîm ilâ mezâya'l-Kur'anıl-Kerîm, Beyrut tarihsiz, c: 5, s: 154-155; Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 10, s: 208-209; Kadî, Beydâvî, Tefsirü Beydâvî, Kahire 1964, c: 1, s: 313; Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 5, s: 3151-3152; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyan tefsiri, İstanbul tarih-siz, c: 5, s: 104; Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 458.

24- Ebû Hayyan, el-Bahru'l-Muhîr, Beyrut 1413-1993, c: 6, s: 5;

Âlûsî, Rûhul-Meânî, Beyrut tarihsiz, c: 15, s: 7-8, 10.

25- Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 10, s: 208-209.

26- Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 10, s: 209.

27- Kurtubî, el-Câmiğü li ahkâmil- Kur'an, Beyrut 1427-2006, c: 10, s: 209.

28- Riyâzü's-sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri, Komisyon, İstanbul 2005, c: 4, s: 466.

29- Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Komisyon, Ankara 2007, c: 3, s: 458.

30- Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 20, s: 148.

31- İsrâ sûresi /17, âyet: 79.

32- Buhârî, Teheccüd, 6, Tefsirü süre 48, 2; Müslim, Münafikîn, 79-81; Tirmizî, Salât, 187; Neseî, Kıyâmül-leyl, 17; İbni Mâce, İkame, 200.

33- Tirmizî, Savm, 39; bkz. Fetvâlar, DİB, İstanbul 2019, s: 158.

34- İbni Mâce, İkametü's-salât, 202; Ebû Dâvûd, Salât, 144, 145; Tirmizî, Salât, 188; Neseî, Salât, 9.

35- Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 327; Büyük İslâm İlmi-hali, İstanbul tarihsiz, s: 205;

Rahmi, Mehmed, Tefcîrüt-Tesnîm fî Kalbin Selîm, İstanbul tarihsiz, s: 201; bkz.

İmam Gazâlî, İhya T, İstanbul 1973, c:1, s: 1038-1039.

36- Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslâm İlmi-hali, İstanbul tarihsiz, s: 205.

37- Mü'min sûresi /40, âyet: 60; Bakara sûresi /2, âyet: 186.